

Aplikasi Maqasid Syariah dalam Pentadbiran Kerajaan Kelantan dari Tahun 1990 Hingga 2013: Satu Analisis

Shukeri Mohamad¹
Mohamad Azrien Mohamed Adnan²
Mohd Alwee Yusoff³

ABSTRAK

Kerajaan Kelantan di bawah pimpinan Tok guru Nik Aziz pada tahun 1990 telah menetapkan Islam sebagai dasar pentadbiran dengan menggunakan slogan Membangun Bersama Islam (MBI). Ia telah dijadikan sebagai asas penting dalam menentukan hala tuju pentadbiran dengan memperkenalkan beberapa program pembangunan Islam dan kebajikan rakyat. Selaras dengan kehendak Islam sebagai dasar, maka kerajaan menjadikan al-Quran dan al-Sunnah sebagai sumber rujukan. Bagi menyelesaikan isu-isu semasa kerajaan juga menggunakan kaedah ijтиhad. Pada masa yang sama Kerajaan Negeri juga menggunakan konsep Maqasid Syariah sebagai kayu ukur bagi menjamin aktiviti pentadbiran dan program kerajaan tidak bercanggah dengan kehendak Islam seterusnya dapat memenuhi kepentingan rakyat. Melalui kertas ini akan dibentangkan bagaimana aplikasi Maqasid Syariah dalam pentadbiran Kerajaan Kelantan dan peranannya dalam menjamin keutuhan Islam dan kebajikan rakyat. Bagi melengkapkan perbincangan, sumber-sumber utama akan diambil daripada pihak kerajaan negeri, di samping bahan-bahan sokongan yang lain. Diharapkan kertas ini dapat menambahkan kajian ilmiah dalam bidang Maqasid Syariah dan aplikasinya dalam sektor pentadbiran.

Kata Kunci: Maqasid Syariah, Kerajaan Kelantan, Tok guru

KELANTAN "NEGERI TADAHAN WAHYU"

Kelantan merupakan salah sebuah daripada 13 buah negeri di Malaysia yang terletak di sebelah timur laut Semenanjung Malaysia. Ia bersempadan dengan empat negeri, iaitu Negara Thailand, Negeri Perak, Negeri Terengganu dan Negeri Pahang.⁴⁾ Ia mempunyai keluasaan 14,922 kaki persegi atau 1.5 juta hektar iaitu 4.4% daripada keluasan Malaysia. Kota Bharu

¹ Shukeri Mohamad, PhD, Profesor Madya di Akademi Pengajian Islam, Universiti Malaya, Nilam Puri

² Mohamad Azrien Mohamed Adnan, PhD, Guru Bahasa di Akademi Pengajian Islam, Universiti Malaya, Nilam Puri.

³ Mohd Alwee Yusoff, PhD, Pensyarah Kanan di Akademi Pengajian Islam, Universiti Malaya, Nilam Puri.

⁴ *Atlas Kebangsaan Malaysia*, (Dewan Bahasa dan Pustaka 1977), h. 64.

adalah ibu negerinya dan merupakan pusat pentadbiran kerajaan negeri. Jumlah penduduk Negeri Kelantan adalah hampir dua juta orang. Majoritinya adalah bangsa Melayu iaitu sebanyak 94.1% , diikuti kaum Cina iaitu sebanyak 4.6% dan India sebanyak 0.5%. Selebihnya adalah lain-lain bangsa sebanyak 0.8%.

Wilayah pentadbirannya mengandungi 10 jajahan, iaitu Kota Bharu, Bachok, Tumpat, Pasir Puteh, Pasir Mas, Machang, Tanah Merah, Kuala Krai, Jeli dan Gua Musang. Manakala wilayah pembangunannya dibahagikan kepada 2 iaitu:⁵

Pertama: Dataran Kelantan Utara iaitu kawasan delta Kelantan yang subur yang merangkumi tujuh jajahan meliputi kawasan 20% daripada keluasan negeri, iaitu Kota Bharu, Bachok, Tumpat, Pasir Puteh, Pasir Mas, Machang dan Tanah Merah. Ia menampung sebanyak 80% daripada jumlah penduduk.

Kedua: Kelantan Selatan iaitu wilayah selatan yang berbukit diliputi hutan hujan tropika. Ia merangkumi 3 jajahan iaitu Kuala Krai, Jeli dan Gua Musang dengan liputan keluasan 80% daripada keluasan negeri, tetapi menampung hanya 20% daripada jumlah penduduk

Negeri Kelantan telah dikenali sebagai Negeri Serambi Mekah, kerana penghayatan masyarakatnya terhadap ajaran Islam. Ia berkait rapat dengan sejarah perkembangan ilmu di Negeri Kelantan di mana ia pernah menjadi pusat keilmuan Islam yang terkenal, terutama melalui institusi pondok dan masjid. Ramai penuntut dari luar Kelantan datang ke Kelantan kerana mempelajari ilmu agama Islam daripada tok guru-tok guru yang mengendalikan sistem pengajian pondok. Akhirnya Kelantan terkenal dengan Serambi Mekah sampai ke hari ini.

Kerajaan Kelantan di bawah pimpinan Tok Guru Nik Aziz telah mendokong kuat kedudukan Islam dalam pentadbirannya. Pihak kerajaan ⁶dan rakyatnya bersungguh-sungguh mempertahankan cara hidup Islam. Oleh itu amat wajar sekali kita menggelarkan Kelantan sebagai negeri “Tadahan Wahyu”.

Bagi merealisasikan matlamat Islam dalam pentadbiran, kerajaan negeri telah memperkenalkan slogan "Membangun Bersama Islam". Slogan ini dijadikan asas kepada program keislaman dari tahun 1990 hingga sekarang. Melalui agenda keislaman, kerajaan negeri terus kekal dibawah pimpinan Tok Guru Nik Aziz dalam tempoh lebih dua puluh tahun. Rakyat Kelantan mendokong penuh keperibadian Tok Guru yang menonjolkan sifat terbaik dan unggul sama ada secara klasik (generasi tua) atau moden dan semasa (di kalangan generasi muda). Tok Guru Nik Abdul Aziz telah dapat memenuhi selera dan keinginan golongan tua dan muda. Golongan tua menaruh kepercayaan tinggi kepada beliau kerana kemampuan beliau dalam bidang keislaman seperti hukum hakam terutamanya apabila beliau dapat mengemukakan berbagai pandangan pembaharuan dalam sistem pentadbiran. Manakala golongan muda dilihat mengakui dan mengiktiraf kehebatan beliau memimpin dan mentadbir apabila beliau berjaya menghadapi berbagai tumparan dan cabaran yang tidak pernah henti-henti

Kemampuan beliau mengendalikan pentadbiran dan Kerajaan Kelantan dalam tempoh tersebut telah menjawab segala tuduhan yang mengatakan ulama' tidak mampu mentadbir, malah ada yang mengatakan bahawa Kerajaan Kelantan yang dipimpin ulama' PAS akan jatuh dalam tempoh setahun.⁷

⁵ Pusat Pembangunan Perniagaan Universiti Putra, "Laporan Akhir Pelan Strategik Pembangunan Negeri Kelantan", Unit Perancang Ekonomi Negeri Kelantan Malaysia, Oktober 1999, A-I

⁶ Muhammad B. Hj Husain "Perubahan dan Cabaran Kerajaan Angkatan di Kelantan" (Kertas Kerja, dibentang dalam Majlis Perhimpunan Unit Dakwah Halaqat dan Penghulu Peringkat Negeri Kelantan, di Dewan Teratai Kota Darul Naim, Urusetia Penerangan Kerajaan Negeri Kelantan, pada 24 April 1996), 1

⁷ Drs. Zainuddin Awang Hamat & Dinsman, "Bagaimana Kelantan Memilih Kerajaan", Dalam *Sepuluh Tahun Membangun Bersama Islam*, Dinsman (ed), Kota Bharu: Pusat Kajian Strategik Negeri Kelantan, 2000.. 25

PENGENALAN GAYA KEPIMPINAN TOK GURU NIK ABDUL AZIZ

Kepimpinan Tok Guru Nik Abdul Aziz dalam politik Kelantan merupakan satu faktor penting yang membawa kepada pelaksanaan pentadbiran Islam. Banyak cetusan idea dan pemikiran beliau telah menjadi kenyataan, walaupun menghadapi berbagai kesukaran atau kontroversi. Ada pihak yang meramalkan bahawa kepimpinan beliau akan jatuh selepas tiga bulan, kerana menganggap beliau tidak tahu mentadbir kerajaan.⁸

Di peringkat awal pentadbiran beliau, seluruh perhatian masyarakat tertumpu kepada corak kepimpinan dan siasah beliau kerana mereka ingin melihat bagaimana ulama' mentadbir sebuah kerajaan. Mereka menanti dengan penuh minat setiap perubahan yang diperkenalkan.

Tok Guru Nik Abdul Aziz menegaskan bahawa kuasa politik yang diserahkan kepadanya amat penting dalam menjana misi keislaman, berbanding dengan usaha dakwah beliau sebelum itu yang hanya melalui mimbar masjid, surau, pentas ceramah dan sebagainya. Sebab itu beliau dengan tegas memperkenalkan siasahnya dalam rangka menjamin keselamatan dan kebahagiaan rakyat di dunia dan akhirat. Pada dasarnya diakui bahawa siasah beliau adalah berbeza dengan siasah kerajaan BN sebelum itu,⁹ sebagaimana yang dapat dilihat dalam gaya kepimpinan dan siasah beliau yang berikut:

Perhitungan Akhirat dalam Pembangunan

Tok Guru Nik Abdul Aziz menegaskan bahawa pembangunan ekonomi dan fizikal tidak dilaksanakan mengikut falsafah kebendaan/keduniaan yang bercanggah dengan prinsip halal dan haram, sebaliknya menjadikan perhitungan akhirat sebagai landasan. Sebab itu beliau segera memindahkan simpanan tetap kerajaan daripada bank riba ke Bank Islam, kerana mengambil perhitungan akhirat (dosa pahala) dalam urusan kewangan negeri.

Kedaulatan Akidah dan Kesejahteraan Manusia dalam Siasah

Tok Guru Nik Abdul Aziz menganggap tugasnya dalam kerajaan adalah untuk memastikan ajaran Islam terlaksana sepenuhnya mengikut kemampuan yang ada. Ia merangkumi dua matlamat berikut:

Pertama: Menjaga dan mendaulatkan Islam (*Hirasah al-Din*). Ia mencakupi dua aspek berikut:¹⁰

- Mendaulatkan akidah Islam dan menghapuskan kemungkaran, ajaran sesat dan bidaah seperti ideologi moden yang bercanggah dengan Islam, diayah dan sebagainya. Dalam hal ini Tok Guru Nik Abdul Aziz bertegas menjadikan al-Quran dan al-Sunnah sebagai rujukan tertinggi dan menyediakan Kanun Jenayah II Kelantan (Hudud) dalam rangka mendaulatkan ketinggian Islam.

⁸ Hj Mohd Daud, Hj. Wan Jamil Wan Mahmood, Ramli Abdul Halim , *Status Kelantan Pasti Berubah*, Urusetia Penerangan Kerajaan Negeri Kelantan, 2000, (UPKNK), 38

⁹ Drs. Zainuddin Awang Hamat, " Sepuluh Tahun Memerintah Minda Manusia", Dalam *Sepuluh Tahun Membangun Bersama Islam*, Dinsman (ed.), (Kota Bharu: Pusat Kajian Strategik Kelantan, Dinsman, 2000),12-13

¹⁰ Abd al-Malik bin Abd. Allah Al-Juwainiy, *Ghiyath al-Umam fi Iltiyath al-Zalam*, (edit oleh Dr. Mustafa Hilmi dan Dr. Fuad Abd. al-Mu'im, Iskandariah: Dar al-Dakwah, t.t.)15

- b) Menjaga dan mengawal perlaksanaan perkara-perkara *furu`* dalam Islam, terutamanya ibadat khusus, amalan sunat dan syiar-syiar, seperti menganjurkan perhimpunan hari kebesaran Islam, menghidupkan aktiviti solat jemaah melalui program sambutan bulan sembahyang (solat) dan sebagainya.

Kedua: Mentadbir urusan kerajaan berpandukan ajaran Islam (*Siyasah al-Dunya bihi*) seperti urusan kewangan, kebajikan, pembangunan infrastruktur, tanah, pertanian, perhutanan dan sebagainya. Beliau telah menghapuskan unsur-unsur yang bercanggah dengan Islam di dalam aktiviti pentadbiran dan kegiatan kemasyarakatan seperti menghapuskan lesen premis perjudian dan lain-lain.

Berkhidmat Kepada Rakyat Melalui Kepimpinan

Ciri-ciri keperibadian yang unggul amat penting dalam menjayakan misi kepimpinan. Pemimpin sebenarnya adalah hamba kepada rakyat. Tok Guru Nik Abdul Aziz telah menjayakan ciri-ciri pengorbanan melalui amalan memotong elaun tetap kepada Perbendaharaan Negeri sebanyak 10%, sebanyak 20% kepada PAS Kelantan, dan 5% kepada PAS Kawasan. Beliau telah mengarahkan perkara yang sama kepada Timbalan Menteri Besar, Yang DiPertua Dewan Undangan Negeri serta Ahli Dewan Undangan Negeri (dari PAS).¹¹ Tok Guru juga telah menyerahkan peruntukan rasminya untuk juadah hariraya sebanyak RM30 ribu dan peruntukan juadah berbuka puasa sebanyak RM15 ribu kepada perbendaharaan Negeri Kelantan bagi kepentingan rakyat.¹² Isteri beliau tidak menggunakan peruntukan alat-alat solek.¹³ Perkara ini adalah sangat penting kerana ia akan melangsungkan kepimpinan Islam sebagai institusi yang menjaga rakyat, bukannya memperkuatkan rakyat dengan kuasa dan pengaruh. Tok Guru juga mengamalkan budaya jimat cermat dengan tujuan untuk menzahirkan keinsafan diri dan tidak sompong dan hidup mewah di atas kesusahan dan penderitaan rakyat. Beliau terus menginap di rumahnya sendiri di Kampung Pulau Melaka. Manakala kediaman rasmi Menteri Besar disediakan untuk para tetamu.¹⁴

Ciri kepimpinan ini mempunyai nilai yang tinggi dalam menjana satu standard kualiti kepimpinan yang ditetapkan oleh al-Quran:

إِنَّمَا وَلِيُّكُمُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَالَّذِينَ آمَنُوا الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكُوَةَ وَهُمْ رَكِعُونَ

Maksudnya: "Sesungguhnya penolong kamu hanyalah Allah, Rasul-Nya, dan orang-orang yang beriman, yang mendirikan solat dan menunaikan zakat, seraya mereka tunduk (kepada Allah)".

Surah al-Maidah (5) : 88

¹¹ Perubahan-perubahan di Kelantan di Bawah Kepimpinan Ulama, Isu-isu Perkembangan Pentadbiran PAS Negeri Kelantan, (Urusetia Penerangan Kerajaan Negeri Kelantan (UPKNK) 1999), 11, Drs. Zainuddin Awang Hamat & Dinsman, "Mengurus Kewangan Negeri Berdana Kecil", Dalam Sepuluh Tahun Membangun Bersama Islam, Dinsman (ed.), Kota Bharu: Pusat Kajian Strategik Kelantan, 2000, 37

¹² Dalam tempoh 18 tahun menjadi MB (tahun 2008), Nik Aziz telah mendermakan peruntukan Hariraya dan Majlis Berbuka Puasa untuk kepentingan rakyat sebanyak RM810,000.

¹³ Perubahan- perubahan di Kelantan di bawah Kepimpinan Ulama, Isu-isu Perkembangan Pentadbiran PAS Negeri Kelantan, op.cit, 12

¹⁴ Ibid. 12

Tok Guru Nik Abdul Aziz yakin bahawa pemimpin yang bersih jiwa, harta dan persekitaran dapat menjalankan tugas dengan sempurna dan mampu menjaga kepentingan rakyat jelata. Sebaliknya para pemimpin yang kotor hati dan hartanya akan sentiasa tenggelam dalam gelombang kedunian yang merasuk jiwa dan akhirnya rakyat menjadi mangsa dan korban kerakusan serta kezaliman mereka itu. Beliau menjelaskan tidak payah menyogokkan sebarang bentuk rasuah kepada pengundi".¹⁵

Tok Guru Nik Abdul Aziz telah menghapuskan amalan memberikan cenderamata kepada para pemimpin kerajaan semasa lawatan rasmi bagi membendung amalan rasuah¹⁶

Sifat takwa memang telah dilazimi sejak sekian lama di mana jadual aktiviti harian beliau bermula seawal jam 3.00 pagi, secara tetap untuk bermunajat kepada Allah yang Maha Agung.¹⁷ Ini adalah sesuatu yang sukar dilakukan oleh kebanyakan orang.

Semua ini membayangkan ciri-ciri dan sifat dinamik kepimpinan Tok Guru Nik Abdul Aziz selaras dengan konsep pentadbiran Islam. Tok Guru Nik Abdul Aziz menganggap tidak ada satu perkara pun yang berkaitan dengan amalan keislaman yang dipandang remeh dan rendah, kerana natijah daripada amalan keislaman yang ikhlas ialah dapat mengundang ketenangan, keimanan, pahala dan keberkatan daripada Allah.

Menghidupkan Ibadah dalam Pengurusan Pentadbiran

Tok Guru Nik Abdul Aziz telah menghidupkan konsep ibadah dalam pengurusan pentadbiran Negeri Kelantan, melalui tiga prinsip berikut: *Ubudiyyah, Masuliyyah* dan *Itqan*.

Pertama: *Ubudiyyah*:¹⁸

Ia bermaksud menjalankan tugas dan tanggungjawab kerana tujuan mengabdikan diri kepada Allah (beribadat kepada Allah), bukan semata-mata untuk mendapat upah/habuan keduniaan. Oleh itu mereka hendaklah mengikut peraturan syariah Islam, dengan niat yang betul supaya tidak menjadi sia-sia di sisi Allah S.W.T. Inilah yang dimaksudkan dengan “kerja sebagai ibadat”.

Kedua: *Masuliyyah*

Iaitu bertanggungjawab terhadap tugas tanpa melakukan penipuan, pengkhianatan, kezaliman dan rasuah dalam menjalankan tugasnya.

Ketiga: *Itqan*

¹⁵ Tarmizi B. Mohd Jam dan Mohd Nadzir B. Jusoh, *Tuan Guru Nik Abdul Aziz B. Nik Mat, Kelantan Agenda Baru Umat Islam*, (Kuala Lumpur: Rangkaian Minda Publishers 1995), 67

¹⁶ Perubahan- perubahan di Kelantan di bawah Kepimpinan Ulama, Isu-isu Perkembangan Pentadbiran PAS Negeri Kelantan, *op.cit*, h. 11

¹⁷ Temubual dengan Tok Guru. Nik Abdul Aziz B. Nik Mat pada 1/9/2007 di Pejabat Kerajaan Negeri, Kota Darul Naim. Setelah beliau menerima rawatan jantung, jadual harian beliau bermula pada jam 4 pagi.

¹⁸ Tok Guru Nik Abdul Aziz menjelaskan “Ubudiyyah maknanya Abdi. Katanya: "Tak mesti tok lebai saja mengabdi, tidak mesti tok guru saja mengabdi. DO (Ketua Jajahan) sebagai umarak, sebagai golongan pemerintah dia juga kena ingat bahawa dia juga hamba Tuhan, kuli Tuhan, buruh Tuhan. Dia tidak kuli kepada kerajaan saja. Kerajaan adalah perantaraan, sebenarnya tanggungjawab kita dengan Allah Taala. Semangat ini kita masuk ke dalam kepala DO, dan memang DO berasa betul barang (perkara) ini, dan memang begitu sebagai orang Islam" *Kelantan Universiti Politik Terbuka* (1995) Maahad ad-Dakwah Wal-Imamah, Nilam Puri, Kelantan, h. 157-158

Iaitu serius, bersungguh-sungguh dan istiqamah.¹⁹ Sehingga mencapai tahap kejayaan yang cemerlang. Oleh itu mereka perlu meningkatkan kemampuan dan kepakaran diri yang berkaitan dengan urusan dan kerjaya, supaya dapat menjalankan tugas dengan lebih cekap dan berkesan.

Keilmuan yang Mendalam Sebagai Petunjuk Jalan

Apabila berdepan dengan bebaga cabaran, Tok Guru Nik Abdul Aziz menggunakan senjata ilmu dan hujjah. Kemantapan ilmu menjadikan beliau berani berdepan dengan apa jua isu yang dibangkitkan. Beliau menyebut bahawa manusia perlu diberi faham tentang Islam yang sebenar, baru dia tak melawan Islam yang diperkenalkan. Walaupun setelah memiliki kuasa politik yang tinggi, beliau tetap mengagungkan martabat ilmu dan tidak mengabaikannya sama sekali.²⁰ Beliau yakin dengan janji Allah kepada orang yang berilmu bahawa Allah akan mengangkat tinggi kedudukan orang berilmu dan yang beriman seperti yang ditegaskan dalam ayat al-Quran berikut:

يَرَفَعُ اللَّهُ الَّذِينَ ءَامَنُوا مِنْكُمْ وَالَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ دَرَجَتٍ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ حَبِيرٌ
Surah al-Mujadilah (58):11

Maksudnya: “Supaya Allah meninggikan darjah orang-orang yang beriman di antara kamu dan (Allah meninggikan) orang-orang yang diberi ilmu pengetahuan agama (dari kalangan kamu) beberapa darjah dan (ingatlah) Allah amat mendalam pengetahuanNya tentang apa yang kamu lakukan”.

Secara keseluruhannya, kepimpinan Tok Guru Nik Abdul Aziz telah mencetuskan satu dimensi baru dalam politik dan pentadbiran iaitu ialah ulama’ (dengan ciri-ciri keilmuan yang mendalam) sebagai peneraju kerajaan dan Islam pula sebagai landasan politik dan pentadbiran

¹⁹ Tok Guru Nik Aziz menjelaskan: “Itqan maknanya cermat. Katanya lagi: "orang panggil Q, mutu, kualiti, prestasi kerja yang menyebabkan kakitangan bekerja kuat untuk mendapat benda ini. Berkualiti ini Islam sudah ajar lama

إِنَّ اللَّهَ يَحِبُّ إِذَا عَمِلَ أَحَدٌ كُمْ أَنْ يَتَقْنَهُ

Maksudnya: Allah memang suka bila seorang manusia buat sesuatu, dia buat dengan cermat, dengan baik, itqan kita panggil”

Sehubungan dengan itu Nik Aziz menyimpulkan kepentingan prinsip di atas dengan katanya: ”Tiga prinsip kerja ini kita ajar kepada DO, kita beri kefahaman kepada DO kita. Jika demo (kamu) hendak ponteng kerja, demo hendak salah guna telefon kerajaan, hendak tuntut perjalanan yang bukan-bukan, itu demo punya fasal, kerana di akhirat kelak demo akan di soal, di akhirat kelak disoal. Di akhirat kelak kita ajar kepada DO:

كُلُّ حُمُّ نَبِتُ مِنَ الْحَرَامِ فَالنَّارُ أُولَئِي بِهِ

Maksudnya: Sebahagian daging yang melekat di atas tubuh dia, tubuh wakil rakyat, tubuh MB, tubuh Exco, daging lemak yang tumbuh kerana duit haram, nerakalah janji utamanya menjilat dan membakarnya”.

Beliau menjelaskan lagi, ”Ayat-ayat begini, hadis-hadis begini tidak pernah diajar kepada pegawai kerajaan zaman hari ini. Yang ajar ini hanya tok guru yang bergaji dua ringgit sehari, mengajar atas balaisah (surau) zaman hari ini. Sekarang ini kita ubah, kita ubah pemikiran. Alhamdulillah tidak ada sungutan yang DO kita rasuah, tidak ada sungutan pegawai-pegawai kerajaan negeri rasuah, sedangkan depan dia ada balak (peluang melakukan penyelewengan kawasan balak), depan dia ada segala-gala. Ini berpunca daripada kita berjaya ubah pemikiran mereka.” Kelantan Universiti Politik Terbuka (1995) Maahad ad-Dakwah Wal-Imamah, Nilam Puri, Kelantan, h. 157-158

²⁰ Drs. Zainuddin Awang Hamat & Dinsman, ”Kepimpinan dan Pentadbiran ‘Membangun Bersama Islam”, dalam Disman (ed.) (2000) Sepuluh Tahun Membangun Bersama Islam. Pusat Kajian Strategik Negeri Kelantan, h. 53

semasa. Ia menepati kehendak pentadbiran Islam dan dianggap satu kejayaan besar Tok Guru Nik Abdul Aziz dalam arena politik dan pentadbiran.

Pendekatan Pentadbiran Yang Menarik

Kepimpinan dan siasah Tok Guru Nik Abdul Aziz dapat juga dilihat melalui pendekatan yang bersahaja dan menarik, antaranya ;

a) Memulakan dengan Perkara yang Mudah

Siasah bukan suatu yang menyusahkan. Inilah gambaran awal yang diakui oleh Dato' Abdul Razak Salleh,²¹ bekas Pegawai Kewangan Kerajaan Negeri Kelantan yang juga bekas Setiausaha Kerajaan Negeri apabila Tok Guru Nik Abdul Aziz meminta beliau memulakan pembaharuan dalam perkara yang mudah, tidak memerlukan perbelanjaan besar dan tidak menyulitkan mana-mana pihak. Tok Guru Nik Abdul Aziz menyatakan bahawa banyak perkara yang mudah sehingga orang tidak begitu ambil peduli tentangnya, sebaliknya lebih cenderung untuk melakukan perkara yang payah-payah dan memerlukan perbelanjaan yang besar.

Pendekatan ini dianggap oleh Abdul Razak sebagai suatu yang unik, di mana beliau sendiri tidak pernah terfikir perkara tersebut kerana pada ketika itu belum ada garis panduan yang jelas tentang konsep "Membangun Bersama Islam" dalam pentadbiran negeri. Lalu Tok Guru Nik Abdul Aziz menyatakan hasratnya untuk menjadikan beberapa adab Islam sebagai etika rasmi dalam pentadbiran kerajaan negeri seperti memulakan majlis dengan membaca al-Fatihah dan mengakhirinya dengan surah al-Asr dan Tasbih Kaffarah.²²

Program penjagaan aurat yang diwajibkan oleh kerajaan negeri juga dikira sebagai memulakan perkara yang mudah kerana kerajaan negeri bertindak mengeluarkan arahan rasmi kepada ketua-ketua jabatan supaya seluruh kakitangan menggunakan pakaian yang menutup aurat, termasuk pekerja wanita di pusat perniagaan. Ia tidak memerlukan perbelanjaan yang besar.²³

Siasah Tok Guru Nik Abdul Aziz membersihkan kewangan negeri daripada unsur riba juga termasuk dalam perkara mudah dari segi pendekatannya kerana kerajaan hanya perlu bertindak mengeluarkan semua simpanan tetap kerajaan daripada bank yang mengamalkan riba kepada bank yang tidak mengamalkan riba. Jadi langkah ini tidak memerlukan kos yang besar. Namun begitu dari aspek penerimaan terhadap tindakan itu, ia tidak semudah yang dinyatakan, kerana banyak pihak yang terlibat dengan urusan kewangan negeri merasa keberatan, memandangkan kerajaan akan kehilangan keuntungan/bunga yang diperolehi daripada simpanan tersebut.²⁴ Walaupun begitu, dengan ketegasan Tok Guru Nik Abdul Aziz, maka pembaharuan tersebut dapat dilaksanakan sepenuhnya.

²¹ Nik Aziz Nik Mat , *Islam Boleh*, (Maahad ad-Dakwah Wal- Imamah, 1995) ix

²² *Ibid.* x, Arahan Jabatan, Pejabat Setiausaha Kerajaan Negeri Kelantan, Kota Darul Naim, 9 hb Disember 1990, "Bacaan Sebelum Mesyuarat dan Doa Selepas Mesyuarat", (SUK: D 200(01) /15/2/jld.11/ (15), Nik Aziz Nik Mat, *op.cit*, h. x

²³ Cuma dari segi kejayaan sudah tentu ukurannya tidak semudah arahan yang dikeluarkan dan memang diakui kesukarannya. Ia akan melibatkan sikap dan penerimaan masyarakat yang banyak bergantung kepada usaha memberi kesedaran, penjelasan dan pemahaman berterusan setelah arahan tersebut dikeluarkan.

²⁴ Nik Aziz Nik Mat, *op.cit*, h. x

b) Solat Sebagai Instrumen Siasah

Sebenarnya kedudukan solat sebagai instrumen penting dalam kehidupan telah ditegaskan oleh al-Quran melalui ayat berikut ;

وَأَسْتَعِينُوا بِالصَّبَرِ وَالصَّلَاةِ وَإِنَّهَا لَكَبِيرَةٌ إِلَّا عَلَى الْحَسِنَيْنِ ﴿٤٥﴾

Maksudnya; *Dan mintalah pertolongan (kepada Allah) dengan jalan sabar dan mengerjakan sembahyang*

Surah al-Baqarah (2) : 45

Allah SWT menjadikan solat sebagai mekanisme yang hebat untuk membantu manusia menyelesaikan berbagai persoalan hidup. Manusia perlu menggunakan solat untuk melicinkan hidup mereka.

Buku Sepuluh Tahun Membangun Bersama Islam, Kelantan Di bawah Kepimpinan Ulama' telah menyimpulkan bahawa kerajaan negeri telah memperkenalkan solat sebagai satu instrumen baru dalam pentadbiran. Apabila timbul sesuatu masalah besar atau sesuatu hajat yang penting, maka Tok Guru Nik Abdul Aziz menggunakan solat hajat dan munajat sebagai instrumen pentadbiran. Solat hajat dijalankan secara beramai-ramai di kawasan terbuka seperti stadium, padang dan sebagainya. Penulis artikel "Solat sebagai Instrumen Pentadbiran" dalam buku tersebut membayangkan perkara ini sebagai suatu perubahan luar biasa dengan memuatkan berbagai fakta menarik tentang pendekatan tersebut. Antaranya :

Semasa krisis Pergau 1992, walaupun telah menemui jalan buntu melalui rundingan-rundingan antara Kerajaan Kelantan dengan kerajaan pusat, tetapi melalui solat hajat secara beramai-ramai, maka dengan pertolongan Allah, pihak kerajaan pusat berlembut dan bersedia menyelesaikannya, malah jumlah pampasan yang diberikan adalah melebihi daripada jumlah yang dituntut.²⁵ Tenaga Nasional yang mengendalikan pembinaan Empangan Pergau telah bersetuju untuk membayar pampasan berjumlah RM117 juta, iaitu lebih RM27 juta daripada jumlah yang dituntut.²⁶

Kerajaan Kelantan juga telah mengadakan solat hajat bagi menyelesaikan krisis perlembagaan yang melibatkan Baginda Sultan Kelantan di mana UMNO menuduh baginda Sultan tidak sah dan cuba menabalkan orang lain sebagai Sultan. Perhimpunan UMNO pada pagi Jumaat 9 April 1993 itu gagal kerana tidak mendapat sambutan. Hanya kira-kira 200 orang sahaja yang hadir dan diikuti dengan hujan ribut menyebabkan mereka bersurai. Majlis pertabalan Raja Kelantan yang ditaja UMNO di Ketereh tersebut telah memberikan imej yang teruk kepada UMNO Kelantan sendiri.

Apabila UMNO mencadangkan perkataan Islam dibuang daripada parti politik, Tok Guru Nik Abdul Aziz selaku Mursyidul Am PAS telah mengarahkan semua PAS negeri dan kawasan mengadakan solat hajat. Di peringkat Negeri Kelantan telah diadakan di Pondok Lepa Kadok pada 8 Disember 1994.

²⁵ Menurut buku *Sepuluh Tahun Membangun Bersama Islam*, Krisis Pergau adalah berkaitan dengan isu pampasan tanah yang terlibat dalam projek Empangan Hidro Elektrik Pergau yang telah dimulakan sewaktu kerajaan BN Kelantan tahun 1989, yang berjumlah RM1.3 Billion. Apabila PAS memerintah Kelantan, kerajaan Pusat tidak mahu menunaikan permintaan Kerajaan Kelantan agar pampasan berjumlah RM420 juta dibayar dalam dua peringkat, iaitu bayaran saguhati sebanyak RM90 juta terlebih dahulu. Bakinya sebanyak RM330 juta dibayar secara beransur-ansur dalam tempuh 50 tahun. Kerajaan pusat mahu membayar dengan jumlah RM900 ribu sahaja.. Setelah menemui jalan buntu, Kerajaan Negeri menutup laluan ke Projek tersebut. Tetapi krisis itu berlarutan dan akhirnya Kerajaan Negeri menganjurkan solat hajat beramai-ramai di padang Kem Kijang Kota Bharu dengan MB sendiri menjadi imam. Setelah itu, berlakulah banyak perubahan di pihak pusat dalam menyelesaikan krisis itu. (h. 66-67)

²⁶ *Buletin, UPKNK, Keluaran Khas, April 1995, 7*

Semasa menghadapi pilihanraya umum 1995 juga Kerajaan Angkatan telah mengadakan solat hajat dua hari sebelum menjelang hari pengundian iaitu pada 23 April 1995. Seramai kira-kira 40,000 orang menunaikan solat hajat yang dipimpin oleh Tok Guru Haji Abdullah Lubok Tapah bagi memohon perlindungan Allah daripada fitnah dan serangan BN.

Semasa krisis dengan S46 juga solat hajat beramai-ramai telah diadakan pada bulan Mei 1996 di padang SMU(A) Maahad Muhammadi. Begitu juga solat hajat untuk mengatasi gejala sosial yang semakin parah di kalangan remaja seluruh negara termasuk Kelantan. Ia diadakan pada 22 Julai 2000.

Pada 8 Mei 1998 Tok Guru Nik Aziz telah menganjurkan solat Istisqa' memohon hujan apabila kemarau berpanjangan. Ia dipimpin oleh Tuan Guru Haji Hasyim dari Pondok Pasir Tumbuh. Menurut laporan, selepas solat istisqa', orang ramai dapat melihat sekumpulan awan hitam berarak di langit dan selang beberapa hari hujan turun membasahi bumi Kelantan.²⁷

MAQASID SYARIAH SEBAGAI SATU ELEMENT PENTING KEHIDUPAN

Para ulama' tidak berbeza pendapat bahawa seluruh peraturan yang terdapat dalam Islam mempunyai tujuan dan matlamat yang penting iaitu untuk menjaga kepentingan manusia di dunia dan di akhirat²⁸. Dari situ mereka menyimpulkan maksud *maqasid syariah* sebagai tujuan utama dan rahsia agung yang terkandung di dalam syariah Islamiyyah.²⁹ Oleh itu semua ajaran Islam adalah membawa kebaikan kepada manusia. Syariah Islamiyyah menjamin dan mendokong tunggak-tunggak utama dalam hidup manusia yang disebut sebagai *daruriyyat al-khams*. Syariah Islamiyyah juga mengambil berat perkara yang bersifat keperluan penting yang disebut sebagai *hajiyah*. Begitu juga Islam memperakukan pentingnya aspek keselesaan dan kesempurnaan kepada manusia dalam menjalani kehidupan, yang disebut sebagai *Tahsinyyah*.³⁰

Bagi memenuhi tujuan dan matlamat syariah, Allah SWT telah menetapkan berbagai peraturan sebagai wasilah atau cara untuk mencapai matlamat tersebut. Tanpa wasilah itu, *maqasid syariah* tidak boleh dicapai. Sebab itu perbahasan tentang wasilah atau cara adalah merupakan satu aspek penting dalam pengajian *maqasid al-syariah*. Ulama' membahagikan maqasid kepada tiga peringkat³¹:

- i. **Maqasid Daruriyyah:** iaitu suatu asas atau keperluan yang wajib ada bagi menjamin tercapainya matlamat hidup di dunia dan di akhirat. Ia merupakan keperluan pokok atau tunggak dalam kehidupan. Tanpa asas tersebut akan menyebabkan musnahnya kehidupan. Maqasid ini dijelaskan oleh al-Imam al-Syatibiy seperti berikut:³²

a. Matlamat/kepentingan agama

Kepentingan agama ialah berkaitan dengan akidah, syariat dan akhlak. Bagi **menegakkan** agama, Allah SWT mensyariatkan berbagai prinsip (usul) pengabdian

²⁷ Drs. Zainuddin Awang Hamat & Saipul Bahrin Mohamed, "Solat Sebagai Instrumen Pentadbiran, Dalam *Sepuluh Tahun Membangun Bersama Islam.*", Dinsman (ed.), Kota Bharu: Pusat Kajian Strategik Negeri Kelantan, 2000. 71

²⁸ al-Sya'libi, *al-Muwaqqaf fi Usul al-Syariah*, (Beirut: Dar al-Makrifah t.t), 2 :6, Izz al-Din Abdul Salam, *Qawa'id al-Ahkam fi Masali'l Anam*,(Beirut: Dar Makrifah t.t), 1: 9 & 15

²⁹ Muhammad al-Tahir Ibn Asyur, *Maqasid al-Syariah al-Islamiyyah*, (Tunis: al-Syarikat al-Tunisiyyah.t), 8, Allal al-Fasi, *Maqasid al-Syariah al-Islamiyyah wa Makarimuhu*, (Rabat 1963), 3 , al-Ghazali, *al-Mustaf'i min Nillmi al-Usul*, (Beirut: Dar al-Fikr t.t), 1/287. al-Sya'libi , op.cit , 2: 8

³⁰ al-Syatibi, *al-Muwafaqat* ,op.cit, 2 :8

³¹ *Ibid*, 2 : 8 – 10, al-Ghazali, *al-Mustaf'i min Ilm al-Usul*, op.cit, 1:287

³² Al-Syatibi, *al-Muwafaqat*, op.cit, 2 :10

diri kepada Allah SWT dan sebagainya. Manakala untuk menjamin **pemeliharaan dan penjagaan** agama, maka Allah SWT mensyariatkan jihad, hukuman ke atas orang murtad dan lain-lain lagi

b. Matlamat/kepentingan nyawa

Nyawa bermaksud kehidupan seorang manusia. Untuk **mendapatkan zuriat** yang sempurna, Allah SWT mensyariatkan sistem perkahwinan dan peraturan-peraturan yang berkaitan. Manakala bagi menjamin **keselamatan nyawa** manusia, Allah SWT mensyariatkan pengharaman jenayah bunuh, kuatkuasa undang-undang qisas dan sebagainya.

c. Matlamat/kepentingan akal

Akal ialah kemampuan berfikir yang diberikan Allah Taala. Untuk **membangunkan akal/minda** manusia, Allah SWT memerintahkan penyuburan akal dengan pengisian kerohanian. Untuk melindungi akal, Allah SWT mengharamkan arak dan perkara yang memabukkan, termasuk melaksanakan kuat kuasa undang-undang yang berkaitan.

d. Matlamat/kepentingan keturunan

Keturunan bermaksud susurgalur kekeluargaan yang melibatkan zuriat. Untuk **melahirkan keturunan yang baik**, Allah SWT mensyariatkan kaedah-kaedah tertentu dalam perkahwinan seperti mengutamakan ciri keagamaan dalam memilih pasangan dan lain-lain. Untuk menjaga **keselamatan dan kesucian keturunan**, maka Allah SWT mengharamkan perbuatan zina dan perkara yang berkaitan dengannya seperti pergaulan bebas dan sebagainya.

e. Matlamat/kepentingan harta

Harta adalah sesuatu barang berharga yang boleh diambil manfaatnya. Untuk **mendapatkan harta** mengikut cara yang betul, Allah SWT mensyariatkan kaedah pemilikan harta seperti jual beli, sewaan dan sebagainya. Bagi **melindungi keselamatan harta** pula, Allah SWT mengharamkan jenayah mencuri dan mengarahkan kuatkuasa undang-undang hudud dan lain-lain lagi.

- ii. **Maqasid Hajiyyat:** iaitu suatu keperluan yang membawa kemudahan hidup seperti mengizinkan (secara khas) untuk menjalankan beberapa sistem akad kehartaan dan muamalat yang mendesak, contohnya jual salam, kebenaran khas melakukan ibadat dalam keadaan yang sukar seperti *rukhsah* solat, qasar dan lain-lain. Peringkat *maqasid* yang kedua ini dijamin oleh Islam bagi tujuan menghindarkan kesusahan dan mempermudahkan urusan serta menyediakan ruang kesenangan kepada manusia. Sekiranya *maqasid* ini tidak wujud atau diabaikan, ia tidaklah memusnahkan sistem hidup, namun begitu suasana sukar, payah dan perit akan dihadapi.³³
- iii. **Maqasid Tahsinyyat:** iaitu suatu keperluan yang tidak pokok dan tidak mendesak, tetapi memberikan nilai kesempurnaan dalam hidup, seperti amalan sunat, adab-adab

³³ *Ibid*, 2:10

yang dianjurkan oleh Islam dalam kehidupan harian dan lain-lain.³⁴ *Maqasid* ini dijamin oleh Islam kerana Islam sangat mementingkan tahap kesempurnaan dan kecemerlangan atau keselesaan untuk manusia. Manusia dibenarkan memenuhi kehendak naluri dan perasaan secara tabi'i tanpa melanggar sempadan syarak, seperti hiburan yang baik dan bermanfaat. Mereka boleh berusaha untuk mencapai tahap kemuliaan dan kedudukan yang tinggi dengan cara yang betul, bukan dengan cara yang menyeleweng.

Namun begitu pemakaian dan perlaksanaan kepada ketiga-tiga tahap *maqasid* ini tertakluk kepada “kaedah keutamaan” (*awlawiyyat*), iaitu perkara *daruriyyat* hendaklah didahulukan ke atas *hajiyyat* dan *tahsiniyyat*. Begitu juga apabila berlaku percanggahan antara mana-mana kepentingan itu, maka keutamaaan diberikan kepada *daruriyyat*, kemudian *hajiyyat* dan akhirnya *tahsiniyyat*. Kaedah susunan keutamaan ini adalah penting bagi mengelakkan tindakan yang songsang dan menggagalkan matlamat Syariah Islamiyyah³⁵

Oleh kerana kegiatan pentadbiran Islam merupakan suatu yang amat sensitif,³⁶ maka setiap pelaksanaannya hendaklah bertepatan dengan kehendak *maqasid syari'ah* yang disebutkan di atas.

PENJAGAAN MAQASID SYARIAH DALAM AKTIVITI PENTADBIRAN KELANTAN

Menurut konsep *Maqasid Syariah*, Syariah Islamiah seluruhnya bertujuan untuk menjamin maslahah manusia di dunia dan di akhirat. Sebab itu Islam telah menyediakan berbagai bentuk program **pembangunan** insan dan program **perlindungannya** yang mantap di semua peringkat.

Bertolak daripada falsafah pentadbiran Islam, maka seluruh matlamat dan hala tuju pembaharuan yang diperkenalkan oleh Kerajaan Kelantan adalah mengambil kira tuntutan *maqasid syariah*. Secara keseluruhannya, analisis yang dibuat menunjukkan terdapat satu kesedaran yang jelas dan usaha yang sungguh-sungguh di pihak Kerajaan Kelantan untuk menjaga, menjamin serta merealisasikan tuntutan *Maqasid Syariah* melalui pembaharuan yang mereka perkenalkan. Bermula dengan *maqasid/maslahah* Agama Islam, maslahah nyawa, maslahah keturunan, maslahah akal dan akhirnya maslahah harta telah dijadikan sebagai matlamat utama dalam pembaharuan mereka. Pada masa yang sama *maqasid* lain tidak diabaikan bagi menjamin keselesaan, keceriaan dan kesempurnaan hidup masyarakat iaitu *Maqasid Hajiyat* dan *Maqasid Kamaliyyat*.

Dalam konteks Kerajaan Kelantan, *maqasid* yang berkaitan dengan **kepentingan agama** menjadi agenda utama, di mana pembaharuan yang dilakukan dapat menjaga dan membangunkan Agama Islam dari aspek prinsip dan falsafah, hukum, imej dan sebagainya. Secara ringkas ia mengambil dua pendekatan berikut dalam mendaulatkan maqasid Agama Islam:

³⁴ *Ibid*, 2:11

³⁵ *Ibid*, 2:21

³⁶ Politik adalah pusat segala aktiviti hidup manusia (*markaz al-hayah al-insaniyyah/al-ijtima'iyyah*). Sebab itu tidak ada satu pun aktiviti dalam kehidupan manusia yang boleh terlepas daripada pengaruh politik dan skop pengawalan atau penguasaannya. Inilah gambaran sebenar tentang kedudukan dan kepentingan sistem politik yang melibatkan seluruh ruang lingkup kehidupan. Malah pengaruh politik terhadap kegiatan hidup masyarakat amat cepat dan berkesan terutamanya ke atas sikap, pemikiran, budaya, cara hidup dan gelagat manusia. Sebab itu tepat sekali ungkapan yang menyebut bahawa orang ramai atau rakyat akan mengikut cara hidup para pemimpin mereka (*al-nas ala din mulu kihim*). Orang ramai biasanya amat cepat terpengaruh secara langsung atau tidak dengan cara dan pembawaan pemimpin atau kerajaan dalam sesuatu perkara.

Pertama: Menghapuskan amalan dan perkara yang bercanggah dengan Islam dan prinsipnya. Dengan cara itu kepentingan dan kedudukan agama Islam terpelihara daripada ajaran sesat dan sebagainya. Atas dasar itu maka kesenian dan budaya yang mempunyai unsur syirik atau maksiat diharamkan. Namun begitu, jika perkara yang bercanggah dengan Islam itu dapat dibersihkan, pihak kerajaan akan membencarkannya.

Kedua: Mengadakan berbagai program baru yang dapat meningkat dan mengukuhkan kedudukan Agama Islam seperti langkah-langkah ke arah perlaksanaan undang-undang Islam, menghidupkan budaya sembahyang, budaya ilmu di Medan Ilmu Kota Bharu, upacara sambutan hari kebesaran Islam, mengukuhkan sistem pendidikan Islam, program dakwah dan pembangunan insan dan sebagainya.

Dalam soal *maqasid* yang berkaitan dengan **kepentingan nyawa dan diri manusia**, Kerajaan mengambil langkah tidak mendedahkan masyarakat kepada bahaya, sebaliknya mendorong ke arah meningkatkan jaminan keselamatan diri dan kualiti diri melalui berbagai agensi seperti pihak kesihatan, keselamatan dalam negeri, penguatkuasaan undang-undang, Anti Dadah Kebangsaan dan agensi-agensi lain yang berkaitan.

Dalam menjamin *maqasid* yang berkaitan dengan **kepentingan keturunan** dan kesinambungan generasi, langkah pembaharuan telah menekankan kepada aspek pembangunan keluarga menurut tuntutan syariah seperti program bimbingan perkahwinan dan penghayatan rumahtangga Islam. Kerajaan yakin bahawa melalui program pembangunan insan dan keluarga dapat melahirkan generasi yang memahami tanggungjawab dan mampu merealisasikan tuntutan hidup keluarga dengan sempurna. Pada masa yang sama usaha membentras kegiatan yang merosakkan pembangunan keluarga ditingkatkan seperti usaha membentras kegiatan pelacuran dalam Bandar Kota Bharu. Begitu juga kegiatan maksiat di kalangan remaja lelaki dan wanita seperti lepak dan sebagainya. Mereka diawasi oleh unit penguatkuasa atau dikenakan tindakan sewajarnya.

Namun satu hakikat yang tidak dapat dinafikan bahawa budaya seks dan nafsu telah disuburkan begitu rupa oleh berbagai pihak melalui alat media masa sehingga banyak mempengaruhi pemikiran dan gaya hidup remaja. Ramai di kalangan mereka yang ter dorong melakukan kegiatan tidak bermoral dan mungkar itu. Kerajaan negeri tidak mempunyai kuasa untuk mengawal penerbitan dan penyiaran media masa tersebut yang banyak menyuburkan budaya seks dan berahi seperti filem Eropah, Hindi, penyebaran CD dan sebagainya.

Manakala dalam aspek maslahah yang berkaitan dengan **maruah/kehormatan diri** dan penjagaannya, Kerajaan Kelantan telah membangunkan pemikiran masyarakat yang sihat dan seimbang. Melalui berbagai program dakwah dan pembangunan insan, masyarakat diajar dan dididik menghormati orang lain dan tidak meruntuhkan maruah orang lain termasuk orang bukan Islam. Kehormatan wanita diberi keutamaan yang sewajarnya apabila langkah kerajaan membersihkan papan-papan iklan daripada pendedahan wanita secara tidak sopan seperti mendedahkan tubuh badannya.

Dalam aspek **penjagaan harta** sebagai salah satu asas keperluan hidup, Kerajaan Kelantan mengambil pendekatan yang sederhana iaitu tidak mengejar kekayaan yang mendatangkan kemurkaan Allah, kerana kekayaan tersebut tidak mendatangkan apa-apa kebaikan. Namun begitu pembaharuan yang dibawa dapat menimbulkan kesedaran terhadap keselamatan harta di mana orang ramai dididik bertanggungjawab menjaga harta masyarakat dan negara dengan baik.

Dalam aspek **penjagaan akal**, Kerajaan negeri telah menyusun peraturan penjualan arak supaya tidak memberi peluang kepada orang Islam membeli arak dengan mudah dan menyebabkan mereka mabuk. Penjualan arak dibenarkan kerana menghormati hak orang bukan Islam, namun ia dikawal daripada orang Islam mengambil kesempatan.

Langkah positif dalam merealisasikan *maqasid* harta dan akal ini ialah apabila Kerajaan Kelantan meluluskan Undang-undang Kanun Jenayah Syariah 2 (Hudud dan Qisas). Ia merupakan langkah ke arah penguatkuasaan undang-undang Islam dalam bentuk hukuman ke atas pihak yang melakukan jenayah, seperti mabuk dan mencuri. Namun begitu Kanun Jenayah Syariah 2 yang diluluskan tersebut tidak dapat dilaksanakan di Negeri Kelantan kerana dihalang oleh Kerajaan Pusat yang mempunyai bidang kuasa perundangan yang lebih luas dan lebih tinggi daripada Kerajaan Negeri. Kerajaan Kelantan tidak berputus asa dan sedang berusaha ke arah pelaksanaannya

KESAN-KESAN PENGGUNAAN MAQASID SYARIAH TERHADAP PENTADBIRAN DAN MASYARAKAT

Di antara kebaikan yang dapat dicapai melalui garis panduan Maqasid ini ialah:³⁷

Pertama: Pentadbiran negara tidak bercanggah dengan kehendak Islam.

Garis panduan Maqasid Syariah akan dapat memastikan bahawa kegiatan kerajaan (undang-undang & akta, projek atau program dan sebagainya) tidak bercanggah dengan prinsip Islam. Perkara ini amat penting bagi sebuah negara Islam kerana Islam merupakan dasar negara yang akan membawa kesejahteraan dan keselamatan kepada semua rakyat. Sekiranya urusan pentadbiran negara bercanggah dengan kehendak Islam, banyak gejala buruk akan timbul dan akan menggugat kesejahteraan masyarakat.

Kedua: Kepentingan rakyat dipertahankan.

Garis panduan Maqasid Syariah dapat menjamin segala kepentingan masyarakat yang disebut sebagai “*maslahah rakyat*”. Maslahah rakyat meliputi berbagai-bagai aspek seperti keadilan, kebebasan, perpaduan, keselamatan, kedaulatan undang-undang, penghargaan, keselesaan, keamanan, kemajuan ilmu dan pendidikan, kemajuan material secara halal dan sebagainya. Sebarang undang-undang dan akta yang diluluskan atau projek dan program yang dijalankan akan dipastikan dapat memenuhi kepentingan masyarakat mengikut perhitungan maqasid, bukannya memberi keuntungan peribadi kepada pemimpin atau pihak berkuasa serta kronikroninya semata-mata. Peraturan yang dikuatkuasakan hendaklah tidak memudaratkan rakyat sebagaimana yang digariskan oleh kaedah *maqasid*

Ketiga: Ciri-ciri keislaman menonjol dalam pentadbiran negara

Panduan Maqasid Syariah dapat menonjolkan kemampuan Islam dalam urusan pembangunan dan kemajuan negara, malah dapat menyediakan konsep pembangunan seimbang dan harmoni antara aspek fizikal dan spiritual. Sebaliknya teori lain hanya mengundang kepincangan dalam masyarakat terutama dalam aspek moral dan nilai. Dalam hubungan ini, Syeikh Abu Zuhrah mengatakan bahawa pembangunan yang bercanggah dengan prinsip Islam bergerak secara songsang dan terbalik dengan sistem keamanan dan kesejahteraan, di mana semakin maju sebuah masyarakat dari segi materialnya, maka semakin runtuh dan rosak masyarakat itu. Sebaliknya pembangunan Islam membawa nilai yang seragam dan selari dengan

---

³⁷ Abd al-Wahab Khallaf, *al-Siasah al-Syar`iyyah*, op.cit, 7

kesejahteraan³⁸. Kemajuan dan pembangunan yang dibawa melalui maqasid syariah tidak menjadi penyebab kepada kemunduran, keruntuhan nilai dan kehancuran negara, kerana Islam telah menyediakan sistem pembangunan yang menyeluruh dan bersepada.

PENUTUP

Penggunaan Maqasid Syariah telah memberikan impak yang besar kepada pentadbiran negeri Kelantan dan kesejahteraan rakyat kerana ia memandu perancangan pembangunan masa depan, strategi dan pendekatan yang sesuai, tepat dan berkesan, terutamanya bagi menyelesaikan keskes baru. Melalui panduan maqasid syariah itu rancangan pentadbiran dan aktivitinya telah mengambil kira seluruh kepentingan utama yang digariskan oleh Islam iaitu kepentingan Agama, nyawa, akal, harta dan keturunan. Dengan menjaga kelima-lima asas itu kerajaan negeri telah membawa kesejahteraan dan keharmonian kepada seluruh rakyat termasuk yang bukan Islam.

RUJUKAN

- Abu Yusuf, *al-Kharaj* (cetak bersama koleksi *kharaj* yang lain) Beirut : (Dar al-Makrifah. T.T)
- Abu Zuhrah, *al-Jarimah wa al-Uqubah Fi al-Fiqh al-Islamiy*, Beirut: (Dar al- Fikr al-Arabi, T.T)
- Arahan Jabatan, Pejabat Setiausaha Kerajaan Negeri Kelantan, Kota Darul Naim, 9 hb Disember 1990, “Bacaan Sebelum Mesyuarat dan Doa Selepas Mesyuarat”, (SUK: D 200(01) /15/2/jld.11/ (15),
- Ibn Asyur, Muhammad al-Tahir, *Maqasid al-Syariah al-Islamiyyah*, (Tunis: al-Syarikat al-Tunisiyyah, T.T.)
- Atlas Kebangsaan Malaysia, Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka, 1977.
- Buletin, UPKNK, Keluaran Khas, April, 1995.
- Al-Buti, Said Ramadhan, *Dawabit al-Maslahah fi al-Syariah al-Islamiyyah*, (Beirut: Muassasah al-Risalah, 1992).
- Al-Fasi, Allal, *Maqasid al-Syariah al-Islamiyyah wa Makarimuha*, (Rabat, 1963).
- Al-Ghazali, *al-Mustasfa min Ilmi al-Usul*, (Beirut: Dar al-Fikr, T.T)
- Al-Zarqa, Mustafa Ahmad, *al-Istislahwa masalih al-Mursalah wa Usul Fuqaha'* (Dimasq:Dar al-Qalam, 1988.)
- Ibn Manzur, *Lisan al-Arab*,(Beirut: Dar al-Fikr, 1990)
- Ibn al-Qayyim, *al-Turuq al-Hukmiyyah fi al-Siyasah al-Syariyyah*, (Beirut: Dar al-Kutub al-Ilmiyyah, 1995.)
- Izz al-Din Abdul Salam, *Qawaid al-Ahkam fi Masalih al-Anam*, (Beirut: Dar Makrifah, t.t).
- Al-Juwainiy, Abd al-Malik bin Abd. Allah, *Ghiyath al-Umam fi Iltiyath al-Zalam*, (edit oleh Dr. Mustafa Hilmi dan Dr. Fuad Abd. al-Mu'im), (Iskandariah:Dar al-Dakwah, T.T)
- Khallaf, Abd. Wahhab Khallaf, *al-Siyasah al-Syar'iyyah aw Nizam al-Dawlah al-Islamiyyah*, (Beirut: Mu'assasah al-Risalah, 1987).

³⁸ Abu Zuhrah ,*al-Jarimah wa al-Uqubah Fi al-Fiqh al-Islamiy*, (Beirut: Dar al- Fikr al-Arabi t.t), 22

- Hj Mohd Daud, Hj. Wan Jamil Wan Mahmood, Ramli Abdul Halim, *Status Kelantan Pasti Berubah*, Urusetia Penerangan Kerajaan Negeri Kelantan (UPKNK), 2000
- Muhammad B. Hj Husain, Perubahan dan Cabaran Kerajaan Angkatan di Kelantan, Kertas kerja dibentang di Majlis Perhimpunan Unit Dakwah Halaqat dan Penghulu Peringkat Negeri Kelantan, di Dewan Teratai Kota Darul Naim, Urusetia Penerangan Kerajaan Negeri Kelantan, pada 24 April 1996)
- Nadiyah Syarif al-Umariy, *al-Ijtihad fi al-Islam*, (Bierut: Muassasah al-Risalah, 1985)
- Nik Aziz Nik Mat, *Islam Boleh*, (Kota Bharu: Maahad ad-Dakwah Wal- Imamah, 1995). *Perubahan-perubahan di Kelantan di Bawah Kepimpinan Ulama, Isu-isu Perkembangan Pentadbiran PAS Negeri Kelantan*, Urusetia Penerangan Kerajaan Negeri Kelantan (UPKNK), 1999.
- Pusat Pembangunan Perniagaan Universiti Putra Malaysia, Laporan Akhir Pelan Strategik Pembangunan Negeri Kelantan”, Unit Perancang Ekonomi Negeri Kelantan, Oktober 1999
- Al-Syatibiy, *al-Muwafaqat fi Usul al-Syariah*, (Beirut: Dar al-Makrifah, T.T)
- Tarmizi B. Mohd Jam dan Mohd Nadzir B. Jusoh, *Tuan Guru Nik Abdul Aziz B. Nik Mat, Kelantan Agenda Baru Umat Islam*, (Kuala Lumpur: Rangkaian Minda Publishers, 1995.)
- Taj, Abd al-Rahman, *al-Siyasah al-Syar`iyyah wa al-Fiqh al-Islamiy*. (Kaherah: 1415H.)
- Zainuddin Awang Hamat & Dinsman, Bagaimana Kelantan Memilih Kerajaan, Dalam *Sepuluh Tahun Membangun Bersama Islam*, Dinsman (ed), Kota Bharu: Pusat Kajian Strategik Negeri Kelantan, 2000.
- Zainuddin Awang Hamat & Dinsman, Kepimpinan dan Pentadbiran “Membangun Bersama Islam”, Dalam *Sepuluh Tahun Membangun Bersama Islam*, Disman (ed.), Kota Bharu: Pusat Kajian Strategik Negeri Kelantan, 2000.
- Zainuddin Awang Hamat & Saipul Bahrin Mohamed, Solat Sebagai Instrumen Pentadbiran, Dalam *Sepuluh Tahun Membangun Bersama Islam*, Dinsman (ed.), (Kota Bharu: Pusat Kajian Strategik Negeri Kelantan, 2000.
- Zainuddin Awang Hamat, Sepuluh Tahun Memerintah Minda Manusia, Dalam *Sepuluh Tahun Membangun Bersama Islam*, Dinsman (ed.), Kota Bharu: Pusat Kajian Strategik Kelantan, Dinsman, 2000.)
- Zainuddin Awang Hamat & Dinsman, Mengurus Kewangan Negeri Berdana Kecil, Dalam *Sepuluh Tahun Membangun Bersama Islam*, Dinsman (ed.), (Kota Bharu: Pusat Kajian Strategik Kelantan, 2000)